

نگاهی به اقتصاد^۱

سردبیر

شاخص های کلان اقتصادی در سال ۱۳۸۰

سال ۱۳۸۰، دومین سال برنامه سوم توسعه، در شرایطی آغاز شد که اقتصاد ایران با توجه به تحولات مساعد بازار نفت در سال ۱۳۷۹، در مسیر رشد مثبت و متعادل از لحاظ تولید و سرمایه گذاری همراه با کاهش نرخ تورم قرار داشت. ثبات نسبی مالی داخلی و استحکام و توازن بخش خارجی ناشی از سیاستهای مناسب اقتصادی و ادامه افزایش دریافت های ارزی ناشی از صدور نفت، نقش مهمی در این زمینه ایفا نمود.

بروز نشانه های رکود در اقتصاد آمریکا از اواخر سال ۱۹۹۹ و تشدید آن پس از حوادث ۲۰ شهریور (۱۱ سپتامبر) و استمرار رکود اقتصادی ژاپن، رشد اقتصاد جهان را از ۴/۷ درصد در سال ۲۰۰۰ به ۲/۵ درصد در سال ۲۰۰۱ تنزل داد و تقاضای بین المللی نفت را با کاهش مواجه ساخت. نخستین اثر آن بر اقتصاد ایران، کاهش ۱۵/۵ درصدی قیمت نفت خام صادراتی در سال ۱۳۸۰ نسبت به دوره مشابه سال قبل می باشد. علیرغم اینکه حساب جاری تراز پرداخت های کشور، نسبت به سال ۱۳۷۹ کاهش داشت، لیکن مازادی حدود ۵/۳ میلیارد دلار را نشان می دهد.

بر اساس برآوردهای مقدماتی، در سال ۱۳۸۰ تولید ناخالص داخلی به قیمت های ثابت سال ۱۳۶۹ با رشدی معادل ۴/۷ درصد نسبت به سال ۱۳۷۹ روبرو گردید. طی این سال ارزش افزوده گروه نفت و گاز از ۸/۴ درصد کاهش برخوردار شد، در حالی که آمارهای

مقدماتی حاکی از آن است که علیرغم ادامه خشکسالی در سال مورد بررسی در برخی از مناطق کشور، ارزش افزوده گروه کشاورزی از رشدی معادل $۴/۷$ درصد برخوردار بود. رشد $۱۰/۴$ درصدی گروه صنایع و معادن در این سال، نمایانگر تحرک بیشتر در زمینه تولید در صنایع کشور می‌باشد. رشد ارزش افزوده در کلیه زیربخشهای گروه خدمات به استثنای خدمات عمومی موجب شد که ارزش افزوده در این گروه از رشدی معادل $۴/۶$ درصد برخوردار گردد.

جدول شماره (۱)
آمارهای کلان منتخب

سه ماهه اول ۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
—	۴/۷	۵/۱	تولید ناخالص داخلی (درصد تغییر)
—	۹/۹	۸/۳	تشکیل سرمایه ثابت (درصد تغییر)
—	۳۳/۲	۳۲/۳	سهم تشکیل سرمایه از تولید (درصد)
—	۳۴/۴	۳۷/۶	پس انداز ناخالص ملی (درصد از تولید)
۵۷۶۱	۲۳۷۱۶	۲۸۴۶۱	صادرات کالا (میلیون دلار)
۴۶۶۵	۱۹۳۳۹	۲۴۲۸۰	- نفت و گاز
۱۰۹۶	۴۳۷۷	۴۱۸۱	- سایر
۴۶۳۵	۱۸۱۳۸	۱۵۰۸۶	واردات کالا - فوب (میلیون دلار)
۹۰۸	۴۹۴۱	۶۵۲۹	تغییر در ذخایر بین‌المللی (میلیون دلار)
۵/۷	۲۸/۸	۲۹/۳	نقدینگی (درصد تغییر)
۱۴/۰	۱۱/۴	۱۲/۶	تورم (درصد تغییر)
۷۳۴۵	۷۲۱۴	۷۹۵۲	بدهی خارجی در پایان دوره (میلیون دلار)

روند روبه رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص که از دو سال قبل آغاز شده بود، ادامه یافت و در سال ۱۳۸۰ از رشدی معادل ۹/۹ درصد نسبت به سال قبل از آن برخوردار شد. فعالیت سرمایه گذاری بخش خصوصی با رشدی معادل ۱۵/۰ درصد، همچنان از عوامل موثر در تشکیل سرمایه بود.

طی دو سال اخیر افزایش نسبی بهای نفت خام، تراز تجارت خارجی کشور را با مزاد مواجه نموده و امکان بازپرداخت سهل تر تعهدات ارزی و بهبود سطح ذخایر خارجی را فراهم ساخته است. بطور کلی اقتصاد ایران در سال ۱۳۸۰، دومین سال برنامه سوم توسعه را در حالی پشت سر گذاشت که بسیاری از شاخصهای کلان اقتصادی نشان از بهبود نسبی داشت. جدول شماره (۱) موقعیت مناسب شاخص های اقتصادی را به خوبی نشان می دهد.

بخش کشاورزی

افزایش بارندگی و متعاقبا کاهش شدت خشکسالی طی سال زراعی مورد بررسی بر ازدیاد تولید محصولات عمده زراعی، بویژه غلات تاثیر داشته، بطوریکه بر اساس آمار اولیه وزارت جهاد کشاورزی تولید گندم و جو در این سال نسبت به سال زراعی قبل به ترتیب از افزایش چشمگیری معادل ۱۶/۹ و ۴۲/۸ درصد برخوردار شده، که عمدتا بدلیل افزایش سطح زیر کشت، بهبود عملکرد در هکتار و افزایش بارندگی نسبت به سال قبل بوده است.

آمار مقدماتی ارائه شده از سوی گمرک موید بروز نوساناتی در روند واردات محصولات عمده کشاورزی طی سال ۱۳۸۰ می باشد که عمدتا تحت تاثیر کاهش تولید سال گذشته و سیاستهای حمایتی دولت بوده است. بطوریکه در سال مذکور واردات ذرت و گندم روندی فزاینده داشته و در مقابل از واردات بقیه اقلام کالاهای کشاورزی کاسته شده است. واردات برنج، چای و شکر نیز در این سال به دلیل حمایت از تولید کننده داخلی کاهش یافت.

در پایان سال ۱۳۸۰، مانده تسهیلات اعطایی بانکها و موسسات اعتباری به بخش دولتی و غیر دولتی کشاورزی با ۳۰/۳ درصد افزایش نسبت به پایان اسفند ۱۳۷۹ به ۳۷/۷ هزار میلیارد ریال بالغ شد. سهم بخش کشاورزی از کل تغییر در مانده تسهیلات اعطایی به بخش غیردولتی ۱۷/۶ درصد بوده است.

بخش نفت

کشورهای عضو اوپک جهت جلوگیری از کاهش و تثبیت بهای نفت از دی ماه سال ۱۳۷۹ تا دی ماه سال ۱۳۸۰ به میزان ۵ میلیون بشکه در روز، سقف تولید خود را کاهش دادند. سهمیه تولید ایران بطور تقریبی در سال ۱۳۸۰ معادل ۳/۵۶۱ میلیون بشکه در روز بود. در راستای اجرای تصمیمات متخذه در اجلاس های اوپک، صادرات نفت خام کشور در سال ۱۳۸۰ با ۸/۶ درصد کاهش نسبت به سال گذشته به ۲۰۷۶ هزار بشکه در روز رسید. میانگین هر بشکه نفت خام صادراتی نیز با ۱۵/۵ درصد کاهش از ۲۵/۳۳ دلار در هر بشکه در سال ۱۳۷۹ به ۲۱/۴۰ دلار رسید.

بخش صنعت و معدن

پی گیری اهداف و خط مشی های برنامه سوم توسعه در راستای حمایت از بخش خصوصی و امکان استفاده از تسهیلات صندوق ذخیره ارزی برای واحدهای تولیدی، استمهال بدهی ها و اعطای تسهیلات اعتباری جدید به منظور تامین نقدینگی مورد نیاز واحدها و ثبات نسبی قیمتها از دلایل بهبود روند فعالیتهای صنعتی و معدنی و مشارکت بیشتر بخش خصوصی در فعالیتهای مذکور به شمار می رود. در بخش ستادی نیز به منظور اصلاح ساختار صنعتی و نوسازی صنایع، دولت طرح نوسازی صنایع را تصویب نمود. اصلاح قوانین و مقررات و تسهیل شرایط فعالیت بخش غیردولتی از مجموعه تدابیر و اقداماتی است که به منظور کاهش هزینه های سرمایه گذاری در طرح مذکور پیش بینی شده است. در سال ۱۳۸۰ همچنین مقررات زدایی گسترده ای، بویژه در بخش تجارت خارجی آغاز گردید که نقش موثری در تامین بهنگام نیازهای وارداتی واحدهای تولیدی داشته و بستر نسبتا مناسبی را برای صادرات محصولات صنعتی فراهم نمود. رشد مثبت و بالای صادرات کالاهای صنعتی به لحاظ مقدار و ارزش به ترتیب به میزان ۱۷/۳ و ۲۲/۹ درصد علیرغم تداوم روند کاهشی قیمت جهانی برخی محصولات صنعتی صادراتی در این سال نسبت به سال قبل، متاثر از اقدامات مزبور است. ادامه رشد تولید و مجموعه سیاستها و تدابیر اتخاذ شده در بخش صنعت همچنین سبب شد که شاخص قیمت سهام علیرغم شرایط حاکم بر اقتصاد

جهانی بویژه پس از حادثه ۱۱ سپتامبر آمریکا به رشد خود ادامه دهد، بطوریکه رشد شاخص صنعت در این سال نسبت به سال قبل ۲۱/۶ درصد افزایش نشان داد.

در سال ۱۳۸۰ تولید اغلب کالاهای منتخب صنعتی و معدنی در مقایسه با سال قبل افزایش داشت. بر اساس آمار منتشره از سوی وزارت صنایع و معادن، از میان ۵۷ نوع کالای منتخب صنعتی و معدنی که آمار آن گزارش شده است، تولید تعداد ۲۰ نوع کالا دارای رشدی بیش از ۱۰ درصد می‌باشد. کالاهای مذکور عمدتاً شامل کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای است که نقش موثری در فرایند تولید سایر کالاها دارند. در سال ۱۳۸۰ اشتغال به عنوان مهمترین چالش اقتصاد کشور مطرح گردید. طبق اهداف کمی تعیین شده برای بخش صنعت و معدن در برنامه سوم توسعه، اشتغال جدید صنعتی و معدنی برای سال ۱۳۸۰ به تعداد ۹۹/۴ هزار نفر پیش‌بینی شده بود، که از این میزان تعداد ۷۴/۶ هزار نفر شغل جدید ایجاد شده است. و در بخش معدن نیز تعداد ۶۱۲۵ نفر فرصت شغلی فراهم گردیده است. بررسی عملکرد بودجه دولت در سال مورد بررسی، حدود ۶۰/۲ درصد از اعتبارات ملی بودجه مصوب فصول صنایع، معادن و برنامه تحقیقات صنعتی محقق گردیده است. بیشترین میزان عملکرد بودجه مصوب دولت در فصل صنایع به برنامه ایجاد و توسعه صنایع مکانیکی و در فصل معادن به برنامه اکتشافات معدنی به ترتیب به میزان ۶۹/۵ و ۸۲/۶ درصد تعلق دارد.

در سال ۱۳۸۰ بانکها و موسسات اعتباری به منظور تامین نقدینگی مورد نیاز رشد بخش صنعت و معدن، تسهیلات اعطایی خود به بخش مذکور را افزایش دادند، بطوریکه این رقم نسبت به پایان اسفند ماه سال ۱۳۷۹ به میزان ۳۷/۶ درصد رشد نشان می‌دهد. در این سال نیز بانکهای تجاری با سهمی معادل ۸۶/۹ درصد، همچنان سهم بالایی از تسهیلات پرداختی به بخشهای غیر دولتی را به خود اختصاص دادند. بانک صنعت و معدن مبلغ ۳۲۲/۹ میلیارد ریال تسهیلات را در قالب ۹۸۶ فقره به بخش صنعت و معدن پرداخت نمود.

بخش ساختمان و مسکن

براساس آمار مقدماتی، رشد ارزش افزوده بخش ساختمان به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۶۹، برای سال ۱۳۸۰ معادل ۱۲/۳ درصد می‌باشد. این در حالی است که براساس اهداف کمی برنامه سوم، رشد پیش بینی شده برای ارزش افزوده این بخش برابر با ۹/۲ درصد است. روند سرمایه گذاری نیز در سالهای اخیر در این بخش مثبت بوده است. در سال ۱۳۸۰، سرمایه گذاری بخش خصوصی (به قیمت‌های جاری) در ساختمانهای جدید مناطق شهری با ۴۰/۹ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۷۹، به رقم ۴۰/۶ هزار میلیارد ریال بالغ گردید. در این سال سرمایه گذاری مذکور در تهران با رشدی معادل ۴۶ درصد، دارای سریع ترین رشد بود. تراکم جمعیت و تمرکز فعالیتهای اقتصادی در این منطقه از کشور و شکاف عرضه و تقاضای مسکن در این شهر از دلایل اصلی گرایش بخش خصوصی به سرمایه گذاری در بخش مسکن تهران و همچنین رونق بازار مسکن آن می‌باشد. مسکن از دو دیدگاه دارای اهمیت می‌باشد. نخست تاثیر مسکن مناسب از نظر اجتماعی و دوم، تاثیر فعالیتهای بخش مسکن در رشد و توسعه اقتصادی و اشتغال کشور است. بررسی شاخصهای اقتصادی بخش مسکن طی چند سال اخیر حاکی از رونق فعالیتهای این بخش و موفقیت نسبی در حصول اهداف بخش مذکور در سالهای اول و دوم برنامه سوم توسعه می‌باشد. البته رونق فعالیتهای بخش مسکن در سایر شهرهای بزرگ کشور نیز چشمگیر بود، بطوری که رشد سرمایه گذاری بخش خصوصی در ساختمانهای جدید این شهرها معادل ۸۷ درصد می‌باشد. مانده تسهیلات اعطایی بانکها به بخش مسکن غیر دولتی حاکی از رشد قابل توجه ۲۸/۵ درصد می‌باشد. بانک مسکن بعنوان بانک تخصصی فعال این بخش در سال ۱۳۸۰ مبلغ ۷۰۲۶/۶ میلیارد ریال تسهیلات به ۲۴۰ هزار نفر پرداخت نمود. رشد این تسهیلات تاثیر مستقیمی بر رشد ارزش افزوده و فعالیتهای این بخش و تشویق بیشتر بخش خصوصی به سرمایه گذاری در مسکن مناطق شهری کشور داشته است.

وضع مالی دولت

بررسی وضعیت مالی دولت طی سال ۱۳۸۰ نیز حاکی از تداوم انضباط مالی می‌باشد و بطور کلی آثار تشبیتی بودجه بر اقتصاد ملی و ماهیت غیرتورمی و متعادل بودجه

دولت که از سال ۱۳۷۹ ظاهر گردید، در سال ۱۳۸۰ نیز ادامه یافت. در این سال، درآمدهای عمومی دولت نسبت به سال ۱۳۷۹ حدود ۱۹/۹ درصد افزایش داشت. درآمد ریالی نفت همچنان با داشتن سهم غالب در بودجه به میزان ۵۹/۷ درصد، بخش عمده را در بودجه دارا بود. درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها نیز به ترتیب با سهمی معادل ۳۰/۹ و ۹/۳ درصد از بودجه قرار دارند. بدون احتساب درآمد حاصل از مابه التفاوت فروش ارز در بخش درآمدهای نفتی، میزان اتکای دولت به درآمد نفت معادل ۱۷/۹ درصد از کل درآمدها بود. در این دوره درآمدهای مالیاتی با توجه به مشکلات موجود در اخذ مالیات حدود ۱۸/۱ درصد رشد داشت و کماکان کمتر از رقم مصوب بود. در این سال پرداختهای عمومی دولت به میزان ۱۷/۸ درصد نسبت به سال ماقبل آن افزایش یافت، که حدود ۸۱/۳ درصد آن را پرداختهای جاری و ۱۸/۷ درصد آن را پرداختهای عمرانی تشکیل می‌دهد. پرداختهای جاری و عمرانی نسبت به سال قبل به ترتیب ۲۲ و ۲/۲ درصد افزایش داشته است. در پایان سال ۱۳۸۰ مانده بدهکار حساب ذخیره تعهدات ارزی به میزان ۲۳۴۸ میلیارد ریال نسبت به ابتدای سال کاهش یافت. این کاهش بدلیل بازپرداخت بخشی از بدهی گذشته دولت به بانک مرکزی در این سال بوده است.

موازنه پرداختها

قیمت جهانی نفت خام در بازارهای بین‌المللی در سال ۱۳۸۰ همچنان عامل موثر بر وضعیت تراز پرداختهای کشور بوده است. تداوم روندهای نگران‌کننده در رابطه با رکود اقتصادی در جهان و کاهش بهای نفت خام در بازارهای بین‌المللی و تشدید آن در سال ۱۳۸۰، تراز پرداختهای خارجی کشور را به شدت متاثر ساخته که نخستین آثار آن کاهش شدید مزاد تراز تجاری در سال ۱۳۸۰ نسبت به دوره مشابه سال قبل می‌باشد. در این سال متوسط قیمت هر بشکه نفت خام صادراتی نسبت به دوره مشابه سال قبل با ۱۵/۵ درصد کاهش به سطح ۲۱/۴ دلار رسید، که بطور همزمان با کاهش مقدار صادرات نفت خام، درآمدهای صادراتی بخش نفت ۲۰/۴ درصد کاهش یافت. ترکیب صادراتی بخش نفت شامل صادرات نفت خام، فرآورده و صادرات مربوط به بازپرداخت قراردادهای بیع متقابل میدین

نفتی بوده که بترتیب معادل ۱۶۷۴۳، ۲۳۱۰ و ۲۸۶ میلیون دلار می‌باشد. تعدیل نسبی مقررات و ضوابط بازرگانی خارجی و ارائه تسهیلاتی نظیر حذف وثیقه پیمان سپاری، اعطای تسهیلات ریالی و ارزی و حذف تدریجی موانع غیرتعرفه ای موجب شد تا تجارت خارجی و صادرات غیر نفتی کشور از روند مطلوب تری نسبت به سال گذشته برخوردار شود. در مجموع صادرات غیر نفتی (گمرکی و غیرگمرکی) و واردات کل کشور در سال ۱۳۸۰ به ترتیب با ۴/۷ و ۲۰/۲ درصد رشد به ۴۳۷۷ و ۱۸۱۳۸ میلیون دلار بالغ گردید و در نتیجه تراز بازرگانی کشور با احتساب صادرات نفتی و تراز حسابجاری با احتساب خدمات به ترتیب با ۵۵۷۸ و ۵۲۵۶ میلیون دلار مازاد روبرو شدند.

در این سال تعهدات ارزی کشور با ۸/۵ درصد رشد از ۲۰/۱ میلیارد دلار (با احتساب هزینه‌های بهره) در پایان سال ۱۳۷۹ به ۲۱/۸ میلیارد دلار در پایان سال ۱۳۸۰ افزایش یافت.

در سال ۱۳۸۰ خالص حساب سرمایه کشور با ۱۱۳۱ میلیون دلار کسری مواجه گردید، که عمدتاً ناشی از افزایش خالص دارایی خارجی بانکها و کاهش بدهی‌های مربوط به اعتبارات اسنادی بوده است. ذخایر بین‌المللی بانک مرکزی و حساب ذخیره ارزی روی هم در این دوره معادل ۴۹۴۱ میلیون دلار افزایش نشان می‌دهد.

وضع پولی و اعتباری

در سال ۱۳۸۰ در بخش پولی تلاش گردید تا ضمن تامین نقدینگی بخش تولید و سرمایه‌گذاری، از انبساط پولی نامتناسب با اهداف نقدینگی و تورم منعکس در برنامه جلوگیری بعمل آید. نقدینگی براساس آمارهای مقدماتی تا پایان اسفندماه سال ۱۳۸۰، ۲۸/۸ درصد رشد داشته است. بررسی عوامل عمده موثر بر رشد نقدینگی در پایان سال ۱۳۸۰ نشان دهنده نقش موثر افزایش ضریب فزاینده و تغییر در مطالبات از بخش غیردولتی است. ضریب فزاینده نقدینگی از ۲/۹۵۲ در پایان اسفند سال ۱۳۷۹ به ۳/۳۰۳ در پایان اسفند سال ۱۳۸۰ افزایش پیدا کرده است. بررسی عناصر تشکیل دهنده ضریب فزاینده نقدینگی نشان می‌دهد که جهت حرکت نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به سپرده‌های دیداری، نسبت سپرده‌های غیردیداری به سپرده‌های دیداری و نسبت سپرده قانونی به کل

سپرده ها بگونه ای بوده است که باعث افزایش ضریب فزاینده نقدینگی در این سال شده است. در سال ۱۳۸۰ حجم سپرده های بخش غیر دولتی نزد بانک ها با رشدی به میزان ۳۰/۳ درصد بالغ بر ۲۹۱۷۶۸/۵ میلیارد ریال گردید. سپرده های دیداری و غیر دیداری به ترتیب از رشدی به میزان ۲۷/۵ و ۳۲/۲ درصد برخوردار شد. بررسی عملکرد اعتباری بانک ها در سال ۱۳۸۰ نشان می دهد که مانده تسهیلات اعطایی بانکها و موسسات اعتباری غیر بانکی به بخش غیر دولتی، بدون احتساب سود و درآمد سال های آتی نسبت به سال ۱۳۷۹ با ۳۴/۵ درصد رشد به ۲۰۳۷۹۲/۲ میلیارد ریال رسید. از این مبلغ ۱۴۸۵۳۸/۵ میلیارد ریال مربوط به بانک های تجاری و ۵۴۲۹۴/۸ میلیارد ریال مربوط به بانک های تخصصی و بقیه مربوط به موسسات اعتباری غیر بانکی می باشد. علاوه در پایان بهمن ماه سال ۱۳۸۰ ارزش طرحهای تحت بررسی برای دریافت تسهیلات ارزی از محل حساب ذخیره ارزی، ۲/۳ میلیارد ریال مورد تصویب قرار گرفته، که نهایتاً ۴۹۱/۵ میلیون دلار قرارداد منعقد شده است.

روند قیمتها

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران در دوازده ماهه سال ۱۳۸۰ در مقایسه با دوره مشابه سال قبل ۱۱/۴ درصد افزایش نشان می دهد. افت قابل ملاحظه تورم طی دو سال گذشته را می توان ناشی از عواملی همچون تعادل نسبی بودجه، ثبات نسبی قیمت کالاها و خدمات دولتی، وضعیت مناسب ارزی کشور و ثبات نرخ ارز، بهبود فضای رشد اقتصادی و افزایش سرمایه گذاری، افزایش واردات، کند شدن ظهور آثار تاخیری نقدینگی و تخفیف قابل ملاحظه انتظارات تورمی در جامعه دانست.

(میلیارد ریال)

جدول شماره (۲)
عوامل موثر بر رشد پایه پولی و نقدینگی

سهام در رشد (درصد)	درصد تغییر		مانده هر پایان دوره			
	سه ماهه اول ۱۳۸۱	سه ماهه اول (۱) ۱۳۸۰	سه ماهه اول (۱) ۱۳۸۱	سه ماهه اول (۱) ۱۳۸۰	سه ماهه اول (۱) ۱۳۸۰	سه ماهه اول (۱) ۱۳۷۹
-۱	۱۵/۳	-۰/۱	۹۷۰۹۳/۱	۹۷۱۸۶/۸	۹۷۱۸۶/۸	۸۶۳۸۸/۱
۱۱/۳	۶/۹	۲۰/۶	۶۲۹۰۸/۸	۵۳۰۰۳/۳	۱۱۷۴۰/۸	۷۵۷۶/۸
-۱۴/۷	۸/۳	-۲۵/۸	۶۱۰۵۲/۴	۵۵۳۶۹/۸	۶۸۲۲۵/۴	۶۳۳۱۱۰
-۱/۷	-۱۳/۶	-۱۴/۰	۱۰۳۸۱/۳	۱۲۰۷۶/۷	۱۲۰۷۶/۷	۳۳۵۳۲/۴
۵/۱	۱۵/۶	۳/۵	-۱۸۲۶۹/۴	-۲۳۲۰/۱	۲۵۱۴/۹	۱۱۹۵۶/۹
۵/۷	۲/۸	۵/۷	۳۳۹۳۲۵/۹	۳۲۰۵۷/۳	۳۲۰۵۷/۳	۲۴۹۱۱۰/۷
۳/۱	۱/۸	۱۹/۶	۶۱۴۱/۹	۵۱۳۳۵/۶	۱۰۰۷۵/۱	۵۵۱۰/۲
۲/۶	۳/۰	۳/۱	۲۲۷۹۱۳/۰	۲۶۶۶۱/۸	۳۱۰۸۸/۸	۲۲۲۶۰۰/۴
-۶/۵	-۰/۷	-۶۶/۷	۳۴۰۲۹/۵	۴۵۱۱۰/۴	۳۷۹۸۸/۹	۳۹۶۵۳/۳
۶/۶	۶/۴	۸/۳	۶۷۶۵۴/۹	۶۲۴۹۸/۶	۶۲۴۹۸/۶	۲۶۶۶۸/۳
۲/۸	۲/۱۰	۶/۶	۳۱۲۸۰۵/۴	۲۰۳۷۹۳/۲	۲۰۳۷۹۳/۲	۱۵۱۵۴۳/۹
۴/۷	-۰/۲	۲۶/۴	-۲۶۵۷۶/۸	-۴۱۱۷۹/۴	۶۶۰۲/۵	۵۸۳۲/۰

۱- مانده با احتساب اثر تجدید ارزانی محاسبه شده توسط اداره پولی اداره بررسیها و سیاستهای اقتصادی.

۲- بدون سود و درآمد مالیاتی نمی باشد.

جدول شماره (۲)

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شاخص عمده فروشی

و شاخص بهای تولید کننده (۱۰۰=۱۳۷۶)

(درصد)

سه ماهه ۱۳۸۱	۱۳۸۰		۱۳۷۹		
	متوسط شاخص	نرخ تورم	متوسط شاخص	نرخ تورم	
۱۹۶/۴	۱۱/۴	۱۷۷/۹	۱۲/۶	۱۵۹/۷	CPI
۱۸۵/۶	۵/۱	۱۷۴/۷	۱۴/۷	۱۶۶/۳	WPI
۲۰۲/۶	۱۰/۹	۱۵۵/۱	۱۶/۳	۱۶۹/۹	PPI

بورس اوراق بهادار

شاخص قیمت و بازده نقدی سهام در سال ۱۳۸۰ نسبت به دوره مشابه سال قبل ۴۳/۷ درصد افزایش داشته است. این افزایش از رشد ۲۶/۲ درصدی شاخص قیمت و رشد ۱۳/۸ درصدی شاخص بازده نقدی سهام سرچشمه گرفته است.

بطور کلی می‌توان گفت که استمرار بهبود قیمت نفت در بازارهای جهانی طی دو سال گذشته شرایط مناسبی را جهت بهبود بخش خارجی اقتصاد و نیز وضعیت مالی دولت در سالهای آغازین برنامه سوم توسعه فراهم نمود. بهبود در بازار ارز و ثبات نرخ ارز باعث اصلاح انتظارات تورمی جامعه گردید و همراه با تقویت رشد اقتصادی، تورم را با کاهش قابل ملاحظه‌ای روبرو ساخت. عملکرد اقتصاد طی این دوره، حاکی از آن است که شرایط مساعد اقتصادی در این دوره کماکان ادامه داشته است، اگرچه تحت تاثیر عوامل بعد از ۲۰ شهریور (۱۱ سپتامبر) و خصوصاً افت کوتاه مدت قیمت نفت، رشد اقتصادی در سال گذشته در سطحی پایین تر از حد انتظار افول نمود. در این مدت مسیر نزولی نرخ تورم از ثبات مناسبی برخوردار شده است و انتظارات تورمی مصرف کنندگان و تولیدکنندگان بنحو مناسبی تعدیل شده است.

شاخص های کلان اقتصادی در سه ماهه اول سال ۱۳۸۱

با تشدید رشد نقدینگی در ماههای پایانی سال ۱۳۸۰، افزایش شاخص قیمت کالاها و خدمات و نیز رشد قیمت دارائیه‌ها از ماههای پایانی سال قبل و اوایل سال جاری روند نگران کننده‌ای را آغاز کرد. بستر رشد سریع قیمت‌ها در دوره مورد بررسی متأثر از آثار تاخیری رشد فزاینده نقدینگی طی دو سال متوالی ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ بوده است، نگرانی از افزایش قیمت‌ها در سال ۱۳۸۱ نسبت سال پیش اهمیت مضاعف دارد، زیرا در این سال براساس برنامه سوم و بر مبنای برنامه‌ریزی‌های انجام شده یکسان‌سازی نرخ ارز عملی شد. لذا حفظ سطح قیمت‌ها و نگرانی از مهار گسیختگی آن و تأثیر آن روی سیاست یکسان‌سازی توجه برنامه‌ریزان را بشدت به خود جلب کرده است. بر اساس سیاستهای کلی برنامه سوم در سال جاری نیز تلاش گردید تا ضمن تأمین نقدینگی بخش تولید و سرمایه‌گذاری از انبساط پولی نامتناسب با اهداف نقدینگی و تورم منعکس در برنامه جلوگیری بعمل آید. در این سال در چارچوب سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز، توجه و تأکید بر کنترل افزایش بیش از حد نقدینگی ضرورتی دو چندان پیدا کرده است. برآیند سیاستهای پولی و عملکرد بخشهای اقتصادی سبب شد نقدینگی تا پایان خرداد ماه سال جاری، ۵/۷ درصد رشد کند و متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی (CPI) طی سه ماهه اول سال ۱۳۸۱ حدود ۱۴ درصد در مقایسه با دوره مشابه سال قبل افزایش یابد. بهر حال این وضعیت، شکنندگی و ضعف بازارهای کالاها و خدمات، عوامل تولید، دارایی‌ها و بازارهای مالی را در اقتصاد ملی نمایان می‌سازد و گواه صادقی بر این مطلب است که چنانچه اقدامات سیاستی تعادل بخش و جاذب نقدینگی اضافی بازار در زمان مناسب بمرحله اجرا گذارده نشود، دستاوردهای سیاستهای اقتصادی کشور در دو سال اخیر در زمینه کنترل نسبی تورم پایدار نخواهد ماند.

بررسی عملکرد اعتبارات اعطایی بانکها در سه ماهه اول سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد که تسهیلات اعطایی بانکها و موسسات اعتباری غیر بانکی به بخش غیر دولتی، بدون احتساب سود و درآمد سالهای آتی، نسبت به اسفندماه سال ۱۳۸۰، ۴/۴ درصد افزایش یافت.

درآمدهای عمومی دولت در سه ماهه اول سال ۱۳۸۱ با ۱۷/۳ درصد افزایش نسبت به دوره مشابه سال قبل به ۱۱۳۸۷/۱ میلیارد ریال بالغ گردید که نسبت به رقم بودجه

مصوب آن ۵۵/۱ درصد تحقق داشت. از مجموع درآمدها و واگذاری داراییهای سرمایه ای دولت طی این دوره، معادل ۲۶/۹ درصد از محل درآمدها و معادل ۲۳/۱ درصد از محل واگذاری داراییهای سرمایه ای عاید دولت گردید.^۱ همچنین از مجموع دریافتیهای مذکور، معادل ۷۳ درصد از محل برداشت از داراییهای نفت خام (صادرات نفت خام)، حدود ۲۳/۵ درصد از محل درآمدهای مالیاتی و ۳/۵ درصد از محل سایر درآمدها تامین شد. شایان ذکر است که درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام نسبت به دوره مشابه سال قبل حدود یک میلیارد دلار (۲۰/۱ درصد) کاهش نشان میدهد. در بخش پرداختهای دولت، پرداخت از محل اعتبارات هزینه ای دولت در سه ماهه اول سال ۱۳۸۱ نسبت به دوره مشابه سال قبل معادل ۳۸/۷ درصد رشد داشت. پرداخت بابت تملک داراییهای سرمایه ای نیز در مقایسه با دوره مشابه سال گذشته با ۱/۹ درصد کاهش مواجه شد. با احتساب درآمدها و هزینه های دولت در سه ماهه اول سال ۱۳۸۱ تراز عملیاتی دولت با ۱۹۸۰۴/۲ میلیارد ریال کسری روبرو گردید، که با احتساب خالص واگذاری و تملک داراییهای سرمایه ای و مانده حساب ذخیره تعهدات ارزی در مجموعه عملکرد مالی دولت، میزان کسری بودجه دولت به ۴۲۹۸/۸ میلیارد ریال در پایان سه ماهه اول سال ۱۳۸۱ رسید. آنچه که موجب نگرانی عمیق برنامه ریزان و مسئولان است عدم تحقق درآمدهای دولت بویژه در بخش مالیاتی است به نحوی که کسری بودجه ای درخور توجه برای سال ۱۳۸۱ پیش بینی می شود. اگر چنین باشد و بهر دلیلی کسری بودجه از بخش پولی تأمین مالی شود بسیاری از سیاستهای اتخاذ شده در زمینه پولی و ارزی دچار آسیب جدی خواهد شد لذا به جاست تا فرصتی در دست است در تعدیل هزینه ها و درآمدهای دولت اقدام شود تا از آثار محزب عدم تعادل مالی پرهیز گردد. در سال ۱۳۸۱ با ایجاد بازار بین بانکی، یکسان سازی نرخ ارز، کنترل نوسانات بازار و تعدیل تعرفه های گمرکی، شرایط تجارت بیش از پیش تسهیل گردید. در سه ماهه اول سال ۱۳۸۱ متوسط قیمت هر بشکه نفت خام صادراتی نسبت به دوره مشابه سال قبل تغییر

۱- براساس طبقه بندی جدید آمارهای مالی دولت (GFS)، درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای دولت مجموعه درآمدهای دولت را تشکیل میدهند. براین اساس دریافت های حاصل از صادرات نفت خام در قسمت واگذاری داراییهای سرمایه ای طبقه بندی می گردند.

محسوسی نداشت و تنها مقدار صادرات نفت خام حدود ۱۶/۶ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل کاهش یافت، که این امر زمینه کاهش درآمدهای صادراتی بخش نفت را تاسف ۱۶ درصد مهیا ساخت. منابع ارزی حاصل از صادرات نفت از ۵۵۵۱ میلیون دلار در سه ماهه اول سال ۱۳۸۰ به ۴۶۶۵ میلیون دلار در دوره مشابه سال ۱۳۸۱ تقلیل یافت. ارزش صادرات غیرنفتی با در نظر گرفتن صادرات از بازارچه های مرزی و صادرات چمدانی و سایر صادرات (گمرکی و غیرگمرکی) از رشدی معادل ۰/۱ درصد در مقایسه با مدت مشابه سال قبل برخوردار گردید و به حدود ۱۰۹۶ میلیون دلار رسید. در مقابل واردات کل کشور در سه ماهه اول سال جاری در مقایسه با دوره مشابه سال قبل با ۷ درصد رشد به ۴۶۳۵ میلیون دلار بالغ گردید.

در مجموع مازاد حساب جاری ترازپرداختهای کشور در سه ماهه اول سال ۱۳۸۱ در مقایسه با دوره مشابه سال قبل، با ۵۲ درصد کاهش روبرو گردید. البته علیرغم کاهش مزبور حساب مذکور از مازادی معادل ۱۰۶۲ میلیون دلار برخوردار بود. ارزش قراردادهای بیع متقابل تا پایان خرداد ماه ۱۳۸۱، حدود ۲۱/۷ میلیارد دلار بوده که ۵/۵ میلیارد دلار آن از تعهدات پیمانکاران محقق شده و ۱/۹ میلیارد دلار از این تعهدات نیز بازپرداخت گردیده است. میزان تعهدات بالقوه و بالفعل از قراردادهای بیع متقابل در اوایل تیرماه بترتیب معادل ۱۸/۵ و ۴/۳ میلیارد دلار می باشد. از مجموع ۲۱/۷ میلیارد دلار قرارداد بیع متقابل شناسایی شده بترتیب ۲۶/۳ و ۶۰/۳ درصد آن در خصوص فعالیت در حوزه های نفت داخلی و منطقه پارس جنوبی منعقد شده است. در این دوره خالص حساب سرمایه کشور با ۲۰۱ میلیون دلار مازاد مواجه گردید. نهایتاً ذخایر بین المللی بانک مرکزی و حساب ذخیره ارزی روی هم در این دوره معادل ۹۰۸ میلیون دلار افزایش نشان میدهد. تعهدات ارزی کشور با ۱/۸ درصد کاهش از ۲۱/۸ میلیارد دلار (با احتساب هزینه های بهره) در پایان سال ۱۳۸۰ به ۲۱/۴ میلیارد دلار در پایان خرداد ماه سال ۱۳۸۱ تقلیل یافت. در این دوره خالص تعهدات بالقوه و بالفعل (بدهیها) به ترتیب از ۱۳۷۴۹ و ۷۲۱۴ میلیون دلار در پایان سال ۱۳۸۰ به ۱۳۲۰۹ و ۷۳۴۵ میلیون دلار در انتهای خرداد ماه سال ۱۳۸۱ رسید.

در مجموع می توان گفت که سال ۱۳۸۱ در حالی شروع شد که ۲ عامل بهم فزاینده ناخوشایند در اقتصاد ما در کار بوده اند: ۱- افزایش و انباشتگی نقدینگی نسبتاً زیاد در ۲

سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰، ۲- عدم تعادل بودجه سال ۱۳۸۱، همراهی این ۲ عامل در جهت ایجاد عدم تعادل پولی و مالی و اجرای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز که با دقت و وسواس کارشناسی به همراه بوده است، نگرانی فراوانی را برای کارشناسان اقتصادی ایجاد می‌کند. این عوامل چنانکه هدایت و کنترل نشوند می‌توانند منشأ و منبع نگرانی‌های بزرگی باشند بنابراین کنترل منابع پایه پولی و حفظ انضباط مالی دولت که در ۲ سال گذشته همواره مورد نظر دولت بوده است در سال ۱۳۸۱ اهمیت بیشتری دارد. زیرا مطابق همه نظریه‌های پولی یکسان‌سازی نرخ ارز و کنترل قیمت‌ها حتماً بایستی با انضباط شدید مالی همراه باشد. افزایش اعتبارات بانکی در چنین شرایطی می‌تواند موجب فشارهای تورمی باشد چرا که یکی از عوامل پایه پولی افزایش بدهی بانکها به بانک مرکزی است هر چند که چنین به نظر می‌رسد که توزیع اعتبار بیشتر موجب تولید اشتغال بیشتری شود اما مطابق بررسی‌های متعدد علمی به عمل آمده در اقتصاد ایران، افزایش حجم پول بیشتر موجب افزایش سطح قیمت‌ها و کمتر موجب رشد تولیدات بوده است. بایستی مراقب باشیم که در حالی که وضع ارزی کشور مناسب است و بحران بدهی‌ها پایان یافته است با ایجاد عدم تعادل مالی و به تبع آن عدم تعادل پولی شیرینی تعادل تراز ارزی با تلخی عدم تعادل‌های مالی و پولی آمیخته نشود زیرا در هر حال حفظ رشد مناسب اقتصادی همراه با ثبات قیمت‌ها هدفی است که برای رسیدن به آن بایستی همه ابزار سیاست‌ها به کار گرفته شود.